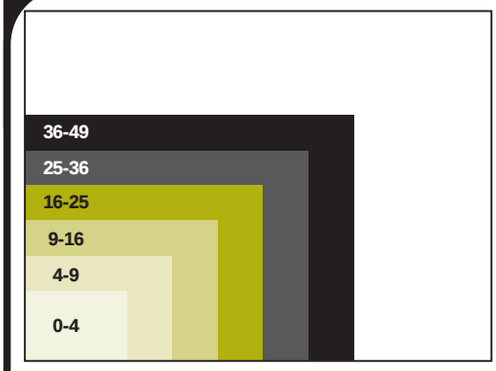
ACTIVITAT AGRÍCOLA A LA MEDITERRÀNIA ▶

Malgrat l'aparent homogeneïtat paisatgística de la Mediterrània, si més no els països que hi pertanyen comparteixen el mateix bioma, els elements que diferencien l'activitat agrícola són importants. En alguns casos les raons són climàtiques, com el desigual règim de pluges; altres vegades són les diferències socioeconòmiques entre les ribes nord, sud i est, associades a la propietat de la terra, les polítiques agràries nacionals, l'especialització en la producció o les inversions realitzades.
Tanmateix, i malgrat les desigualtats existents, hi ha un fet que és comú a tota la Mediterrània: com a mínim els darrers 40 anys, el percentatge de població activa que treballa al camp ha disminuït, entre un 2% (Eslovènia) i un 43% (Algèria). Aquestes dades, però, no sempre es tradueixen en un abandonament del camp, ja que l'increment de població de molts països té un efecte estadístic destacat: en termes absoluts la població activa agrícola a Algèria, com en altres set països de la regió, s'ha incrementat durant el mateix període. Però a la majoria de països aquest fenomen s'acompanya d'una pèrdua de teixit social que, més enllà de la seva funció productiva, exerceix un rol de garant de valors patrimonials i culturals.

Ocupació de l'espai ▸ El paisatge de la Mediterrània s'ha anat modificant al llarg de segles de la mà de l'ocupació humana i de la seva utilització dels recursos. L'aprofitament de terres per a l'agricultura a partir de zones boscoses, per exemple, ha estat una actuació normal al llarg dels anys, de manera que s'ha generat el paisatge típic mediterrani on els camps agrícoles, de mida mitjana, s'alternen amb bosquets i bosquines, matollars i pastures, esquitxats per petits nuclis urbans.
En alguns casos, però, les millors terres per a l'agricultura s'han vist afectades per l'especulació urbanística o la creació d'infraestructures, de manera que l'agricultura, mancada d'aquestes terres, s'ha vist empesa cap a sòls menys productius.
Malgrat tot, la necessitat de mantenir una producció agrícola quantitativament important en una regió limitada climàticament, obliga a ocupar una gran superfície del territori.
El gràfic mostra el percentatge de terres de cada país que es destina a l'agricultura. Els percentatges varien molt entre els diferents països i van des de valors inferiors al 4% del territori, en països de gran extensió i molt desèrtics (Líbia, Egipte i Algèria), fins a valors superiors al 35% d'aprofitament agrícola del territori, com ara Turquia, Espanya o Itàlia.

Superfície agrícola* respecte a la superfície de terres del país (%) (2002)

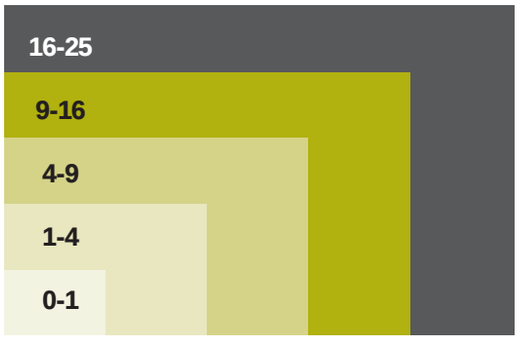
- Líbia (1,2), Egipte (3,4) i Algèria (3,5)
- Jordània (4,5)
- Eslovènia (9,8) i Xipre (12,2)
- Israel (19,5), Marroc (20,8), Bòsnia-Herzegovina (21,3) i Macedònia (24,1)
- Albània (25,5), Croàcia (28,4), Síria (29,5), Portugal (29,6), Grècia (29,8), Líban (30,6), Malta (31,3), Tunísia (31,6) i França (35,6)
- Sèrbia i Montenegro (36,5), Turquia (37,1), Espanya (37,5) i Itàlia (37,6)
- Total superfície de terres del país

*S'ha considerat com a superfície agrícola les terres de conreus permanents, però no les praderies i pastures permanents

▸ Elaboració pròpia. *FAOSTAT*

El treball de la terra ▸ La tinença de les terres per part dels agricultors, molt lligada a les reformes agràries, ha estat un factor clau al llarg de la història de l'agricultura per tal de deixar enrere pòsits feudals. Si més no, aquesta ha estat, i encara és, una lluita reivindicada arreu del planeta.
Tanmateix, entrat el segle XXI, al camp mediterrani conviuen petites explotacions familiars (sovint de subsistència) i grans complexes agroindustrials altament mecanitzats, juntament amb estructures tradicionals que requereixen d'una mà d'obra abundant.
Aquesta varietat de sistemes d'explotació es manifesta en la mitjana d'hectàrees treballades per cada agricultor als diferents països de la Mediterrània. El gràfic ens mostra països on l'agricultor disposa de poca terra per treballar –petites explotacions familiars com a Egipte (0,4 hectàrees per agricultor) o Albània (0,9)– i també països on l'extensió mitjana arriba a valors de fins a 25 hectàrees a França, reflectint realitats força diferents.

Nombre mitjà d'hectàrees treballades per cada agricultor (2003)

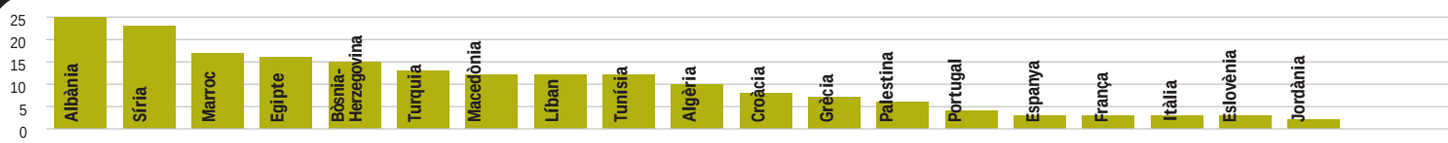
- Egipte (0,4) i Albània (0,9)
- Turquia (1,9), Jordània (2,1), Marroc (2,2), Algèria (3,0), Síria (3,4) i Xipre (3,8)
- Sèrbia i Montenegro (4,2), Portugal (4,6), Malta (5,0), Tunísia (5,1), Grècia (5,3), Macedònia (5,9), Israel (6,3) i Líban (7,5)
- Itàlia (9,6), Croàcia (11,0) Eslovènia (13,2) i Bòsnia-Herzegovina (13,8)
- Espanya (16,1), Líbia (22,2) i França (25,1)

▸ Elaboració pròpia. *FAOSTAT*

El valor econòmic de l'agricultura ▸

L'activitat agrícola és de vital importància arreu de la Mediterrània. La seva multiplicitat de funcions, més enllà del seu paper primordial de productor d'aliments, inclou aspectes tan rellevants com la preservació del patrimoni cultural i natural de molts pobles, en consonància amb les propostes més actuals de desenvolupament rural. Aquesta multifuncionalitat no està contemplada a les estadístiques oficials sobre l'aportació de l'agricultura a la societat, entre d'altres motius per la dificultat d'incorporar valors intangibles a la comptabilitat nacional, oferint una imatge no del tot real del rol del sector.
Tenint en compte aquestes limitacions, és bo igualment fer una lectura del següent gràfic que resumeix l'aportació de l'agricultura al PIB de cada país. D'aquesta manera es poden diferenciar aquells països –com Albània o Síria– on aquest sector té un pes molt gran per a l'economia del país (entre un 23% i un 25% del PIB), i per tant molt dependents de les fluctuacions dels preus dels productes agrícoles, d'aquells en els que –com França, Espanya o Itàlia– l'agricultura suposa una participació relativament petita del PIB nacional (al voltant del 3%), malgrat que tingui un paper decisiu en la cohesió territorial i en la defensa dels valors esmentats. A escala macroeconòmica, la liberalització dels productes agrícoles en els mercats internacionals i la supressió dels aranzels a la seva exportació –objectiu defensat pels països en desenvolupament davant la resistència de la mateixa UE– beneficiaria més el primer grup de països que el que podria perjudicar el segon grup la desaparició del proteccionisme mantingut fins avui.

Importància econòmica del sector agrari (% del PIB) (2003)

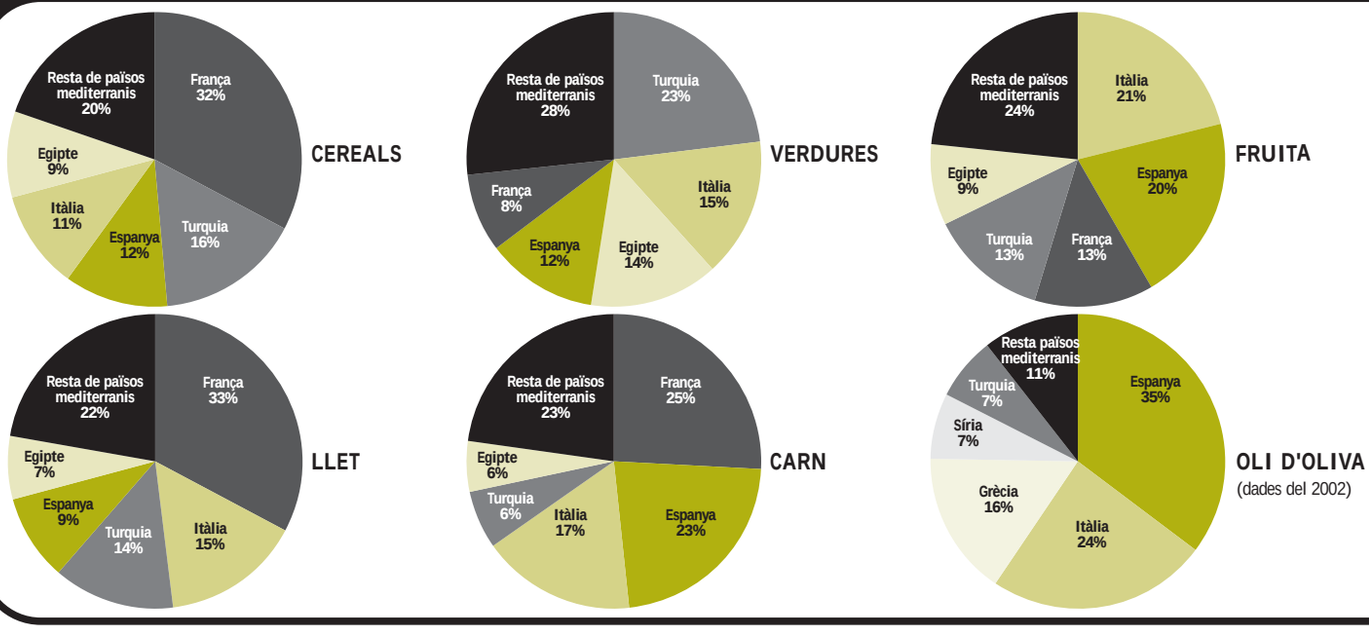
▸ Elaboració pròpia. Banc Mundial

Productes mediterranis ▸

La producció dels principals productes agrícoles i ramaders a la Mediterrània es troba gairebé tota en mans de cinc països: França, Turquia, Espanya, Itàlia i Egipte. Aparentment, aquest fet està associat a la major disponibilitat de terres de conreu, tot i que no sembla aquest el cas d'Egipte que compensaria el seu dèficit de terres amb una irrigació més gran (vegeu annex de l'aigua).

Aquests cinc països, conjuntament, van produir l'any 2004 entre el 72% i el 80% –segons els casos– del total de cereals, llet, verdures, carn i fruita de la producció mediterrània. Només es modifica aquesta relació de països en referir-nos a l'oli d'oliva, producte per excel·lència de la cuina mediterrània, on Grècia i Síria hi participen de forma important en detriment d'Egipte i França.

Principals països productors (% del total de producció mediterrània) (2004)

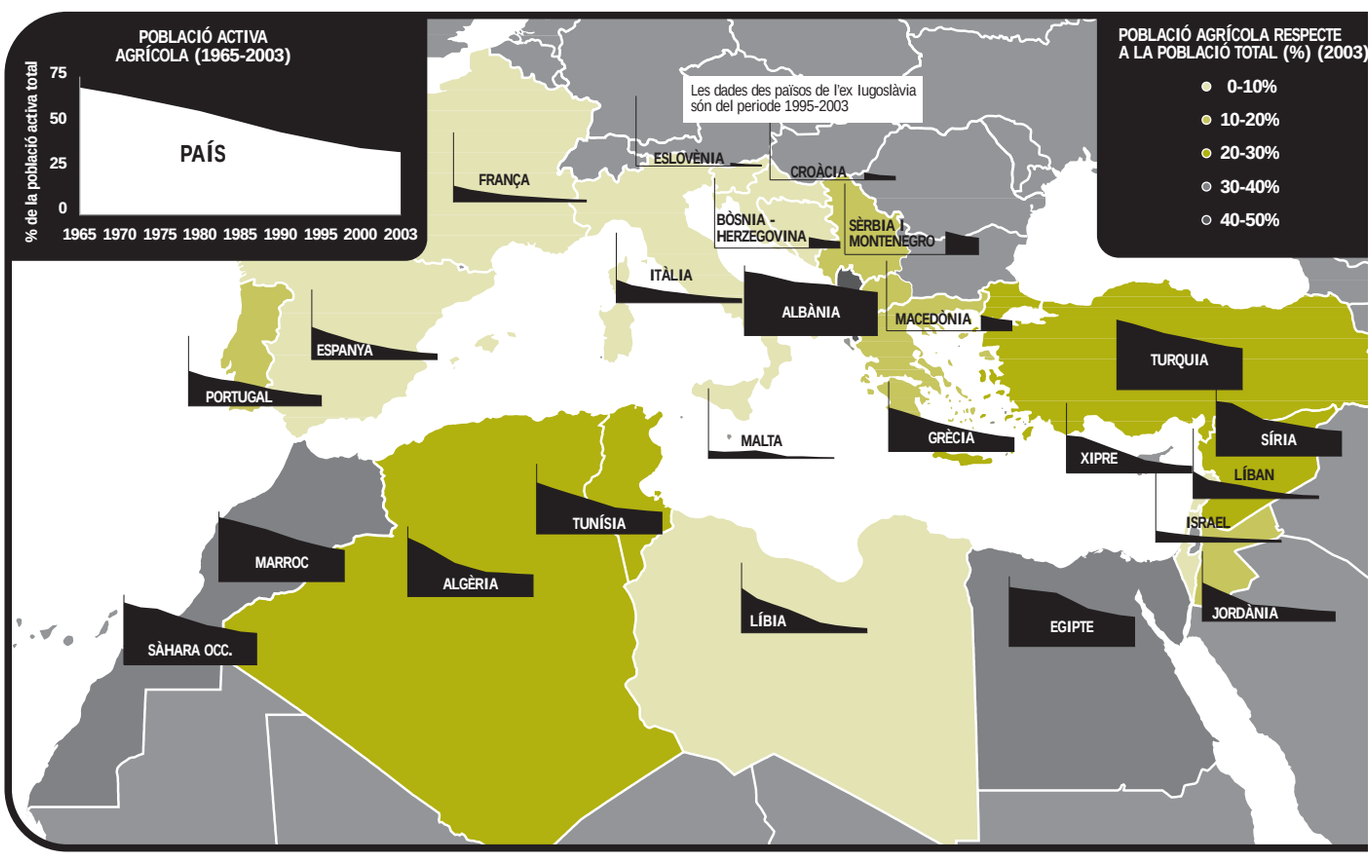
▸ Elaboració pròpia. *FAOSTAT*

La davallada de la població agrícola ▸

Els darrers anys s'ha produït un degoteig constant de població que abandona el treball al camp. Aquest fenomen, molt evident als països de la UE, no és gaire diferent del que es viu en altres zones de la Mediterrània. Les causes per les quals s'abandona el camp sí poden ser-ho.

La mecanització de les feines del camp ha fet innecessària la quantitat de mà d'obra que es necessitava anys enrere. La concentració parcel·lària que acompanya la intensificació del camp fa que moltes petites explotacions no resultin rendibles i s'abandonin. Als països benestants de la conca mediterrània, les terres es poden vendre als grans complexos agroindustrials i treure'n un benefici econòmic; a molts països pobres, en canvi, la pèrdua de rendibilitat econòmica –accelerada per la desestabilització dels mercats i la caiguda de preus (vegeu annex de la PAC)– obliga molts camperols a abandonar les seves terres a la cerca de millors oportunitats laborals ja sigui a la ciutat o a l'estranger.

En el mapa adjunt, els colors de fons es relacionen amb el percentatge de població agrícola de cada país. Aquesta població és la que depèn directament del camp, tot i que no hi treballi. En un extrem hi trobem Eslovènia amb només un 1,4% de població agrícola; a l'altre extrem Albània, on més del 46% de la població viu del camp. Els petits gràfics que l'acompanyen expressen el declivi de població activa agrícola entre 1965 i 2003 que, sense excepció, han experimentat tots els països de la conca, i que aquí s'expressa com a percentatge de la població activa agrícola respecte a la població activa total. Per exemple, el 1965 la població activa agrícola de Turquia (35,4 milions de persones) representava el 74,7% de la població activa del país, mentre que el 2003 aquesta xifra s'havia reduït a 20,7 milions de persones, representant el 44,1% de la població activa.

▸ Elaboració pròpia. Font: FAOSTAT